

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 11.02.1979, sp. zn. Tpjf 33/79, ECLI:CZ:NS:1979:TPJF.33.1979.1

Číslo: 1/1980

Právní věta: Zhodnocení poznatků o rozhodování soudů o některých trestných činech proti svobodě se zvláštním zaměřením na trestný čin loupeže

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 11.02.1979

Spisová značka: Tpjf 33/79

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Loupež

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

XV. sjezd KSČ znovu zdůraznil význam dodržování socialistické zákonnosti jako důležitého principu a metody uskutečňování funkcí socialistického státu a vyslovil požadavek důsledně chránit též oprávněné zájmy, práva i bezpečnost občanů a posilovat tak jejich jistoty i jejich důvěru k socialistickému zřízení. Vycházejíc z těchto závěrů směrnice pléna Nejvyššího soudu ČSSR k zaměření činnosti soudů a státních notářství po XV. sjezdu KSČ z 2. 7. 1976 č. Plsf 1/76 zdůraznila nezastupitelné postavení soudů v systému ochrany práv a zákonem chráněných zájmů občanů a v té souvislosti upozornila, že k základním úkolům trestního soudnictví patří i boj proti násilným trestným činům kromě jiného i důsledným a přísným trestním postihem.

K základním zájmům osobnosti patří svoboda. Socialistické státní a společenské zařízení vytváří základnu pro zajištění práv a svobod člověka umožňující plné rozvinutí jeho schopností a uspokojování jeho duchovních i materiálních potřeb v souladu se zájmy celku. Současně zabezpečuje důslednou ochranu práv a svobod osobnosti stanovených v ústavě i v mezinárodních paktech, k nimž ČSSR přistoupila. Ochranu před útoky proti některým právům a svobodám občana poskytuje i trestní zákon v ustanoveních právního oddílu osmé hlavy zvláštní části.

Se zřetelem k významu a aktuálnosti této problematiky u uvedených hledisek i se zřetelem k určitému vzestupu trestných činů loupeže, který není v souladu s jinak obecně se projevujícím klesajícím trendem kriminality, provedly nejvyšší soudy ČSR a SSR v součinnosti s krajskými soudy průzkum a zhodnocení praxe okresních soudů a krajských soudů jako soudů prvního stupně při postihu trestných činů loupeže podle § 234 tr. zák., omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák.,

vydírání podle § 235 tr. zák., a porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák. Předmětem průzkumu byly věci pravomocně skončené v r. 1978. Zvláštní pozornost byla věnována především trestnému činu loupeže. Na základě výsledků tohoto průzkumu a zhodnocení i na základě sledování rozhodování nejvyšších soudů republik jak v odvolací agendě, tak v agendě stížností pro porušení zákona trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR zobecnilo v této zprávě poznatky týkající se uvedených trestných činů.

I.

Stav a formy trestné činnosti, její příčiny a podmínky

Z připojeného přehledu je zřejmé, že počet osob odsouzených za trestný čin loupeže i jejich podíl na celkovém počtu odsouzených má po předchozím přechodném poklesu stoupající tendenci, zejména v r. 1977 a v ČSR i v r. 1978. V r. 1978 dosáhl zhruba úrovně let 1971 a 1973, kdy byl nejvyšší. Přitom podíl tohoto trestného činu na celkové kriminalitě je v SSR výrazně vyšší než v ČSR.

Trestného činu loupeže se dopouštějí převážně mladé osoby. Např. v r. 1978 více než 90 % pachatelů loupeží v SSR byly osoby do 30 let. Vysoký je i podíl mladistvých pachatelů (v r. 1978 v SSR 41,6 %, v ČSR 31,3 %). Mimořádně vysoký je podíl osob cikánského původu, zejména v SSR (v SSR v r. 1977 58,1 % a v r. 1978 54,7 %, v ČSR v r. 1978 30,2 %). Jedna pětina až jedna třetina pachatelů spáchala trestný čin loupeže pod vlivem alkoholu. Vliv alkoholu se projevuje výrazněji v ČSR (od 32,1 % do 40,3 % v jednotlivých letech) než v SSR (od 14,2 % do 29,9 %). Mnozí pachatelé jsou přes mladý věk recidivisté.

Podle výsledků průzkumu pachatelé trestného činu loupeže jsou převážně osoby, které neměly dobré rodinné a výchovné prostředí, mnohdy řádně neukončily ani základní vzdělání, a pokud vůbec pracují, jsou pracovníky bez kvalifikace. Část mladistvých pachatelů jsou učni nebo pracovníci bydlící v internátních zařízeních socialistických organizací. Většinu loupeží páchají jednotlivci, spolupachatelé jsou obvykle dva, výjimečně jde o větší skupinu; v jednom případě šlo o skupinu 16 pachatelů.

Převažuje užití násilí v úmyslu zmocnit se finančních prostředků, popř. i jiných věcí, např. náramkových hodinek. Pohrůžka bezprostředního násilí jako jediný prostředek zmocnění se cizí věci se vyskytuje zřídka; zpravidla předchází, doprovází nebo následuje fyzické násilí. Násilí se uskutečňuje většinou beze zbraně (úder rukou, pěstí, povalení na zem a kopání nohama do ležící osoby apod.). I v těchto případech jsou však některé úroky velmi surové a brutální, zejména jde-li o skupinu pachatelů. Často mají za následek těžkou újmu na zdraví a někdy i smrt. V jednom případě skupina 16 pachatelů spáchala sérii loupežných přepadení, z toho dvě měla za následek smrt poškozených.

Alkohol hraje při tomto druhu trestné činnosti významnou roli nejen na straně pachatelů, ale i na straně poškozených. Mnohdy je loupežné přepadení dílem agresivity uvolněné požitím alkoholu a není předem plánované. Předmětem útoku jsou často osoby podnapilé nebo opilé, které si pachatelé někdy předem vyhlédli jako oběť.

Většina útoků je spáchána v blízkosti restaurací, bufetů, železničních a autobusových zastávek, na opuštěných místech (v sadech, parcích apod.), vůči osamělým chodcům atd.

Věci, jichž se pachatel zmocnil nebo měl v úmyslu se zmocnit, jsou zpravidla malé, někdy nepatrné hodnoty (cigarety, nepatrné peněžité částky apod.). Malá škoda způsobená loupežným přepadením je však většinou důsledkem toho, že oběť nemá u sebe větší majetkové hodnoty. Útoky, při nichž se pachatelé záměrně zmocňují věcí nepatrné hodnoty (někdy i jen jediné cigarety), páchají zejména

silní jedinci ve společenstvích mladistvých a mladých lidí, např. v internátech, v učňovských školách apod. Závažnější formy útoků z hlediska postižených majetkových hodnot se vyskytují např. při loupežných přepadeních taxikářů, řidičů motorových vozidel apod. Loupežné útoky na majetek v socialistickém vlastnictví jsou ojedinělé. V minulých letech se vyskytly mimořádně závažné případy tohoto druhu, např. loupežná přepadení i vraždy gangsterského typu v úmyslu zmocnit se vysokých peněžitých částek z majetku v socialistickém vlastnictví. Takové případy jsou však výjimečné.

Skutečnost, že pachatelé zpravidla pocházejí ze zaostalejších vrstev obyvatelstva, že jde o osoby převážně mladé a ze značné části mladistvé ukazuje, že hlavní příčina této trestné činnosti spočívá ve výchovné zanedbanosti určité části mladých lidí, zejména též osoba cikánského původu. Nejvyšší soud SSR právem poukazuje na to, že boj proti této trestné činnosti předpokládá realizaci všech opatření, která byla přijata stranickými a státními orgány za účelem komplexního řešení problematiky občanů cikánského původu a v oblasti výchovy mladé generace vůbec. Zvláště je třeba věnovat pozornost i výchově dorostu v některých učňovských zařízeních, školách, internátech apod. Významným faktorem je i alkoholismus. Zde také jde především o důslednou realizaci opatření přijatých na úseku boje proti alkoholismu.

Útoky proti domovní svobodě (§ 238 tr. zák.) jsou sice početnější než loupežná přepadení, ale svou formou a profilem svých pachatelů nejsou tak nebezpečné povahy. První, početnější skupinou těchto trestných činů jsou útoky, které jsou nevhodnou a nepřipustnou formou řešení různých sousedských, rodinných a podobných sporů a hádek. Převažuje alternativa násilného vniknutí, resp. pokusu vniknutí do bytu nebo do domu, méně časté je násilí vůči osobám nebo věcem v domě nebo v bytě se nacházejícím. I u této trestné činnosti je významným faktorem alkohol. Většina pachatelů jsou však jinak řádní občané. Zajímavé je, že v ČSR převažují útoky vůči bytům, v SSR vůči rodinným domkům. Druhou, méně početnou skupinu tvoří útoky proti domovní svobodě za účelem páčání majetkové trestné činnosti v domě nebo v bytě (násilná vloupání do bytů, domů, chat a pod.). Profil pachatelů je zde obdobný jako u loupeží. Podíl osob cikánského původu není sice tak vysoký jako u loupeží, přesto však je vyšší, než je podíl těchto osob na celkové kriminalitě, zejména v SSR (18,5 %).

Trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák. je často páčán za účelem usnadnění jiné trestné činnosti, tvoří počáteční fázi jiné, ještě objektivně nevyhraněné trestné činnosti (zejména proti důstojnosti člověka), do jejíhož dalšího provádění pachatel upustil apod. Trestný čin vydírání podle § 235 tr. zák. má často podobné formy jako loupežné útoky (vynucování majetkových hodnot pohrůzkami, které nemají charakter loupežného útoku). Vydírání větší majetkové hodnoty je však výjimkou. Vyskytl se případ pokusu získat vydíráním peníze v částce přes 300 tisíc Kčs určené na výplatu zaměstnancům. Vydírání je i prostředkem k útoku na důstojnost člověka (donucování osaměle jdoucích žen, aby trpěly osahávání na různých místech těla, donucování spoluvězňů k homosexuálním stykům apod.). Skladba pachatelů je obdobná jako u loupeží, zejména u vydírání (vysoký podíl mladých a mladistvých osob, často recidivistů, vysoký podíl osob cikánského původu, zejména v SSR, kde podíl těchto osob v r. 1978 činí u omezování osobní svobody 23 % a u vydírání 29,4 %).

II.

A. Zjišťování skutečného stavu věci a dodržování procesních předpisů

Základním předpokladem zákonného rozhodnutí je správné zjištění skutečného stavu věci (§ 2 odst. 5, 6 tr. ř.). Jen takové rozhodnutí může mít plný výchovný účinek na pachatele i na veřejnost a plnit tak svoji společenskou funkci.

Zjišťování skutečného stavu věci potřebného pro rozhodnutí je u tohoto druhu trestné činnosti podle výsledků průzkumu v podstatě na dobré úrovni. Nejvyšší soud SSR konstatuje, že se zde příznivě

projevuje skutečnost, že o trestných činech omezování osobní svobody, loupeže a vydírání se koná vyšetřování, jímž je zpravidla vytvořen spolehlivý podklad pro rozhodnutí soudu. Nedostatky, které byly zjištěny, jsou spíše výjimečné povahy a týkají se objasnění poznatky, resp. některých jiných znaků, které jsou potřebné pro naplnění skutkové podstaty trestného činu nebo které jej odlišují od jiného trestného činu.

Např. pachatelé násilím vytáhli řidiče z auta a bránili mu v další jízdě. Nebylo objasněno, zda tak nejednali v úmyslu zmocnit se motorového vozidla za účelem jeho přechodného užívání, ačkoliv se to z provedených důkazů naznačovalo. Skutek byl posouzen jen jako trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák. Náležitě objasnění věci však mohlo vést k závěru, že popř. šlo o trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák.

Naproti tomu v jiných dvou případech byli pachatelé uznáni vinnými trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. a nebyla prověřena jejich obhajoba, že násilí na poškozených se nedopustili v loupežném úmyslu, ale v jednom případě ze msty a v jiném případě proto, že homosexuálně založený poškozený je obtěžoval, přičemž sami přivolali kolemjdoucí hlídku VB.

Omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák. je často počátečním stadiem jiného trestného činu. Někdy se nezjišťuje, zda pachatel upustil od dalšího jednání dobrovolně, a jde proto jen o trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák., či pro okolnosti na něm nezávislé, a jde proto o pokus jiného, těžšího trestného činu.

V některých případech zůstala skutková zjištění neúplná v tom směru, zda pachatel v úmyslu zmocnit se cizí věci užil pohrůžky bezprostředního násilí, tj. násilí, které mělo být ihned vykonáno, či jen pohrůžky násilí, které mělo být vykonáno někdy v budoucnosti. Toto zjištění je však nutné pro rozlišení, zda jde o trestný čin loupeže nebo vydírání. Např. jednání mladistvého pachatele, který si pod pohrůžkou zbití vynutil od žáků školy v šesti případech celkem 350,- Kčs, bylo posouzeno jako vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., aniž bylo zjišťováno, zda šlo o pohrůžku bezprostředního násilí či nikoli.

Poněkud častější jsou nedostatky při zjišťování skutečného stavu věci u trestného činu porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák. Ne vždy se objasňuje, zda jde o dům nebo byt „jiného“, tzn. nezjišťuje se, zda pachatel v domě nebo v bytě nebydlí. Vyskytl se případ, že soud omezil dokazování na skutečnost, zda je pachatel v bytě přihlášen k pobytu, ačkoliv tato okolnost sama o sobě nemá význam a rozhodující je, zda pachatel v bytě nebo v domě skutečně bydlí či nikoliv. Neúplná skutková zjištění vedou k potížím zejména v případech, kde přichází v úvahu použití třetí alternativy objektivní stránky ustanovení § 238 odst. 1 tr. zák., tj. znaku „neoprávněně tam (tzn. v domě nebo v bytě jiného) setrvává v úmyslu vykonat násilí“. Pachatel často vejde do domu nebo do bytu jiného oprávněně a teprve v průběhu jeho pobytu vznikne mezi ním a uživatelem bytu nedorozumění a dojde k užití násilí ze strany pachatele, kterému dal poškozený najevo, aby dům nebo byt opustil.

Úroveň přípravného řízení je až na výjimky dobrá. Zjištěné nedostatky závažnější povahy spočívaly v porušování předpisů o nutné obhajobě, zejména mladistvých, když v některých případech byl pozdě ustanoven obhájce (byly zjištěny průtahy delší než jeden měsíc) a většina procesních úkonů byla provedena, aniž obhájce měl možnost se jich zúčastnit, ačkoliv nešlo o neodkladné úkony.

Podanou obžalobu soudy zpravidla náležitě přezkoumají. K vrácení věci k došetření dochází zřídka. Pokud k němu nebyla dána anebo nebyla objasněna okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby u trestného činu loupeže, což bylo významné pro otázku věcné příslušnosti soudu, nebyl vyšetřen duševní stav obviněného, ačkoliv to bylo vzhledem k okolnostem obsaženým ve spise nutné, skutková zjištění byla neúplná apod.).

Porušování procesních předpisů v řízení před soudem se většinou týkalo dokazování. Jen výjimečně nebyla zachována lhůta k přípravě obžalovaného na hlavní líčení, které se konalo, aniž byly splněny podmínky § 198 odst. 1 tr. ř., zejména proto, že obžalovaný výslovně nepožádal o provedení hlavního líčení, odročené hlavní líčení nebylo provedeno znovu, ačkoliv to bylo nutné (§ 219 odst. 2 věta druhá tr. ř.), předseda senátu neumožnil poškozenému přednést návrh, aby obžalovanému byla uložena povinnosti k náhradě škody způsobené trestným činem (§ 206 odst. 2 tr. ř.). Porušování procesních předpisů při dokazování spočívá nejčastěji v tom, že se čtou výpovědi svědků a znalců, popř. znalecké posudky bez splnění zákonných podmínek, zejména též bez souhlasu obviněného nebo prokurátora (§ 211 odst. 1 písm. a/, odst. 4 tr. ř.), neodstraňují se rozpory ve výpovědích obviněných a svědků postupem podle § 207 odst. 2, resp. podle § 211 odst. 2 písm. b) tr. ř., obviněnému se neposkytuje možnost vyjádřit se ke každému provedenému důkazu (§ 214 tr. ř.). Všechny tyto nedostatky byly zjištěny v řízení před okresními soudy.

B. Právní posouzení

Výkladu a aplikaci ustanovení týkajících se zkoumaných trestných činů byla věnována v publikované judikatuře a v ostatních dozorových prostředcích nejvyšších soudů republik, býv. Nejvyššího soudu i Nejvyššího soudu ČSSR dostatečná pozornost. Soudy mají proto k dispozici potřebné pomůcky pro správné řešení vyskytujících se právních otázek. Nejasnosti zůstávají jen ohledně některých jednotlivých, ojediněle se vyskytujících problémů v atypických případech, nedostatky v právním posouzení skutků jsou podle výsledků průzkumu spíše ojedinělé, vyskytují se však i v otázkách, které byly vyřešeny a které by měly soudy znát.

1. Výklad a aplikace ustanovení § 234 tr. zák.

Za násilí ve smyslu § 234 odst. 1 tr. zák. soudy správně považují použití fyzické síly k překonání nebo zamezení kladeného nebo očekávaného odporu. Nejvyšší soud ČSR uvádí, že není podmínkou, aby napadený kladl odpor, např. když si je vědom fyzické převahy útočníka nebo útočníků a z obavy před dalším násilím odpor raději vůbec neprojevuje a plně se podrobuje vůli pachatele. S tímto názorem je třeba se ztotožnit. Proto byli správně uznáni vinnými trestným činem loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. dva spolupachatelé, kteří v nočních hodinách napadli pěstmi chodce bez jakékoliv předchozí pohrůžky nebo výzvy a potom mu vzali částku 700,- Kčs. Poškozený nekladal vůbec odpor.

Násilí zpravidla směřuje proti tomu, kdo má věc u sebe; lze je však spáchat i proti jiné osobě nebo věci, pokud je prostředkem nátlaku na vůli poškozeného. Případy násilí na věci se však u trestného činu loupeže v praxi nevyskytly.

Násilí proti osobě je především útok přímo proti tělu napadeného i když nemá za následek újmu na zdraví. Dojde-li k ublížení na zdraví, je újma na zdraví ve smyslu § 221 odst. 1 tr. zák. již zahrnuta ve skutkové podstatě trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. a jednočinný souběh těchto trestných činů je vyloučen (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR 11 Tz 47/77 a Nejvyššího soudu SSR 3 To 61/77). Byla-li loupežným útokem způsobena smrt úmyslně, použije se souběh trestného činu vraždy podle § 219 tr. zák. a loupeže podle § 234 odst. 1, 3 tr. zák. (č. 41/1976 sb. rozh. tr.). V tomto směru se judikatura soudů ještě zcela neustálila, když i po vydání materiálu uveřejněného pod č. 41/1976 sb. rozh. tr. byly zjištěny případy, v nichž byla loupežná vražda posouzena podle § 219 a § 234 odst. 1 tr. zák. a ustanovení § 234 odst. 3 tr. zák. bylo pominuto.

Násilí musí být prostředkem nátlaku na vůli napadeného. Proto nenadálé vytržení věci z ruky není loupeží podle § 234 odst. 1 tr. zák., ale pouze krádeží podle § 247 odst. 1, resp. rozkrádáním majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. a) tr. zák. (srov. č. 19/1972 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 7 Tz 73/71). Avšak jestliže napadený pevně věc svírá a snaží se klást odpor, který pachatel násilím překonává např. tím, že věcí cloumá, aby se jí již proti

projevované vůli napadeného zmocnil, jde o loupež. Proto byl správně uznán vinným trestným činem loupeže podle § 234 tr. zák. pachatel, který si vyhlédl ženu odnášející v kabelce peníze z banky a na ulici se snažil zmocnit se kabelky tím, že se o ní tahal s napadenou, která kabelku pevně svírala.

Na rozdíl od trestního zákona č. 86/1950 Sb. trestní zákon č. 140/1961 Sb. již neobsahuje extenzivní definici násilí v tom smyslu, že trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí. Lstivé jednání nelze proto považovat za užití násilí (rozhodnutí býv. Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tz 99/64). Nejvyšší soud ČSR uvádí případ, v němž byli dva pachatelé nesprávně žalováni pro loupež proto, že se vydávali za příslušníky VB, předstírali, že provádějí domovní prohlídku a vnikli tak do bytu poškozené, jeden z nich hlídal poškozenou v jedné místnosti a druhý zatím byt prohledal a odnesl větší množství věcí. Vůči poškozené však neužili žádného násilí ani pohrůžky bezprostředního násilí. Soud správně posoudil jejich jednání jen jako trestný čin krádeže podle § 247 tr. zák. v jednočinném souběhu s trestným činem poškozování cizích práv podle § 209 odst. 1 písm. a), odst. 2 tr. zák. Též Nejvyšší soud SSR v rozhodnutí sp. zn. 2 To 45/75 vyslovil právní názor, že nelze považovat za násilí ve smyslu § 234 odst. 1 tr. zák. takové jednání pachatele, který v úmyslu zmocnit se jejího majetku zavraždil poškozenou lstivým podáním jedu v nápoji. Obecně platí, že nelze ztotožňovat ublížení na zdraví jinému, popř. usmrcení jiného s násilím, když úmyslně ublížit na zdraví, popř. úmyslně usmrтит lze např. i opomenutím, tedy bez použití jakékoli fyzické síly proti osobě jiného.

Z hlediska naplnění formálních znaků skutkové podstaty trestného činu loupeže intenzita násilí nerozhoduje. Ani výjimečně malá intenzita násilí neodůvodňuje nepřihlížet k naplnění tohoto znaku trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. a posuzovat skutek jen jako trestný čin krádeže podle § 247 tr. zák. (č. 60/1967 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. [7 Tz 31/70](#) a 6 To 9/77). Intenzita naplnění tohoto znaku trestného činu loupeže se posoudí v rámci materiální podmínky trestného činu, tj. v rámci stupně nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 2, 4 tr. zák.).

Násilí směřující proti více osobám, ale v úmyslu zmocnit se jen jedné věci, zakládá znaky jen jednoho a nikoli více trestných činů loupeže (č. 25/1973 sb. rozh. tr.).

Pohrůžka bezprostředního násilí je pohrůžka takovým násilím, které má být vykonáno ihned, nepodrobí-li se napadený vůli útočníka. Jestliže se pachatel chce zmocnit cizí věci a užije k tomu pohrůžky násilí, tj. násilí, které se má uskutečnit teprve v budoucnosti, jde o trestný čin vydírání podle § 235 tr. zák. (č. 50/1957 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Tz. 92/75). Násilí, jímž se hrozí, může směřovat jak proti tomu, kdo má věc u sebe, tak proti jiné osobě nebo věci, pokud je pohrůžka takovým násilím prostředkem nátlaku na vůli poškozeného.

Pohrůžka bezprostředního násilí je zpravidla vyjádřena výslovně, ale stačí i konkludentní jednání, je-li z něho a ostatních okolností zřejmo, že násilí se uskuteční ihned, nepodrobí-li se napadený vůli pachatele. Nejvyšší soud ČSR uvádí, že soudy správně považují za pohrůžku bezprostředního násilí např. takové jednání několika útočníků, kteří v noci, na odlehlém místě apod. obstoupí poškozeného a žádají vydání věci, popř. odejmou mu věc, aniž pronesou slovně jakoukoliv pohrůžku násilí; z jejich jednání je však zřejmý úmysl poškozeného napadnout, nepodrobí-li se jejich vůli.

Soudy někdy nerozlišují, zda pachatel užil násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí a v právní větě rozsudku uvádějí obě alternativy, ačkoliv byla zjištěna jen jedna z nich.

Zmocněním se věci se rozumí, že si pachatel zjedná možnost volně s věcí nakládat s vyloučením toho, kdo ji měl dosud ve své moci. Napadený nemusí být vlastníkem věci; stačí, je-li ji má ve své dispozici např. proto, že mu věc byla půjčena, svěřena apod. Pro pachatele musí jít o cizí věc (srov. stanovisko č. 13/1976 sb. rozh. tr.). Jestliže pachatel odejme jinému násilím nebo pohrůžkou bezprostředního

násilí věc, která mu patří a kterou předtím napadenému svěřil, jde o vydírání podle § 235 tr. zák. (v rozhodnutí č. 58/1976 sb. rozh. tr. se nesprávně uvádí, že jde o omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák.). Pachatel se věci zmocní, nejen když ji sám napadenému odejme, ale i když mu ji napadený pod vlivem násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí sám vydá (č. 50/1957 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 5 Tz 92/75). Není rozhodné, zda si pachatel chtěl věc přivlastnit nebo ji jen přechodně užívat, popř. jinak s ní naložit, např. odevzdat jiné osobě, zničit ji apod. (č. 41/1967 a 51/1976 sb. rozh. tr.).

Nejvyšší soud ČSR však upozorňuje, že správné zjištění úmyslu pachatele v tomto směru má význam pro zjištění výše škody. Zmocnil-li se pachatel věci v úmyslu trvale s ní disponovat, je škodou způsobenou trestným činem loupeže hodnota (cena) věci. Jestliže se však pachatel zmocnil věci jen za účelem přechodného užívání, hodnota odňaté věci nepřestává sama o sobě bez dalšího škodu způsobenou trestným činem loupeže; škodou zde může být především poškození věci způsobené při užívání, např. poškození motorového vozidla při dopravní nehodě, která nastala v průběhu jeho přechodného užívání apod. (srov. č. 51/1976 sb. rozh. tr.). To může mít význam zejména při použití znaku „značná škoda“, který podmiňuje použití vyšší trestní sazby podle § 234 odst. 2 písm. b) tr. zák. Nejvyšší soud ČSR uvádí případ, v němž krajský soud mylně posoudil jednání pachatele, který se násilím zmocnil cizího motorového vozidla za účelem jeho přechodného užívání, též podle § 234 odst. 2 písm. b) tr. zák., ačkoliv nezpůsobil na vozidla žádnou škodu a nebylo prokázáno, že chtěl s vozidlem trvale disponovat. V praxi byl řešen i případ, kde se pachatelé zmocnili loupeží auta v úmyslu přechodně je užívat a teprve dodatečně v průběhu jeho užívání, a tedy v průběhu dokončování trestného činu loupeže pojali úmysl auto prodat, tedy přivlastnit si je. Byl učiněn závěr, že se dopustili loupeže za okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 234 odst. 2 písm. b) tr. zák. (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 1 To 3/79). Nejvyšší soud SSR tuto otázku zatím neřešil.

Z hlediska naplnění formálních znaků skutkové podstaty trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. hodnota věci není rozhodná, ba není rozhodné ani to, že poškozenému nevznikla žádná majetková škoda, protože např. neměl žádnou věc u sebe apod. Tato okolnost není jediným rozhodujícím kritériem ani z hlediska materiálního znaku trestného činu, tj. z hlediska stupně nebezpečnosti činu pro společnost, neboť ustanovení § 234 tr. zák. chrání dva zájmy, a to jednak majetek, jednak svobodu rozhodování (srov. č. 19/1965 sb. rozh. tr.).

V praxi se však vyskytují případy, kdy oba tyto zájmy jsou zasaženy málo významným způsobem, tedy kdy oba znaky jednání popsaného v ustanovení § 234 odst. 1 tr. zák. jsou naplněny s malou či dokonce nepatrnou intenzitou. Některé krajské soudy projevily pochybnost, zda je v těchto případech dán potřebný stupeň nebezpečnosti činu pro společnost (§ 3 odst. 2, § 75 tr. zák.). Např. za užití násilí výjimečně malé intenzity, popř. málo důrazné pohrůžky bezprostředního násilí se pachatel zmocní věci nepatrné hodnoty, např. několika cigaret, nepatrné peněžité částky apod.

Stupeň nebezpečnosti takových činů pro společnost je třeba hodnotit z hlediska § 3 odst. 2, 4, § 75 tr. zák. (srov. č. 60/1967 sb. rozh. tr.) nejen se zřetelem k intenzitě těchto znaků, ale i se zřetelem ke všem ostatním objektivním a subjektivním souvislostem. Zejména je třeba hodnotit, zda pachatel měl či neměl v úmyslu násilí nebo pohrůžku bezprostředního násilí podle potřeby stupňovat, zda přitom užil zbraně, zda útok byl namířen vůči osobě fyzicky slabé (např. vůči dítěti, staré osobě apod.) a zda úmysl pachatele směřoval ke zmocnění se věci nepatrné hodnoty či věci vyšší hodnoty; dále je třeba hodnotit osobu pachatele, okolnosti, za nichž byl čin spáchán, zda jde o ojedinělý exces nebo naopak o jednání opakované, které je projevem agresivní povahy pachatele apod. Nejvyšší soud SSR uvádí, že u uvedených hledisek bylo správně hodnoceno jako čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost není malý (§ 3 odst. 4, § 75 tr. zák.) jednání pěti mladistvých učňů, kteří opakovaně přepadávali mladší učně z jiných učilišť a za použití fyzického násilí, resp. pohrůžky bezprostředního násilí si od nich vynucovali drobné peněžité částky od 2,- do 4,- Kčs na pivo a cigarety. Též Nejvyšší

soud ČSR cituje případ, kde bylo posouzeno jako trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. jednání mladistvého učně, který pod pohrůzkou zabití požadoval na spoluúčni vydání krabičky cigaret, a když napadený odmítl cigarety vydat, udeřil jej několikrát do obličeje; teprve potom mu napadený cigarety vydal.

Násilí nebo pohrůzka bezprostředního násilí jsou prostředkem ke zmocnění se cizí věci; musí tedy předcházet zmocnění se věci (č. 31/1971 sb. rozh. tr.). Užije-li pachatel násilí nebo pohrůzky bezprostředního násilí potom, co se věci zmocnil, aby si věc uchoval, zakládá to okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby podle § 132 odst. 2 písm. d), resp. § 247 odst. 2 písm. c) tr. zák. Avšak jestliže pachatel v průběhu takto uskutečňovaného násilí pojme úmysl zmocnit se dalších věcí, dopustí se současně trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák. (č. 51/1976 sb. rozh. tr.). Úmysl zmocnit se cizí věci může pachatel pojmout i v průběhu násilí prováděného z jiných pohnutek (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 11 Tz 47/70 a 11 Tz 47/77). Podle zjištění Nejvyššího soudu ČSR dochází v tomto směru v praxi k pochybením. Např. pachatelé odcizili poškozenému peníze v době, kdy spal. Když se poškozený probudil, začal hledat peníze a žádal pachatele, aby mu je vrátili. Teprve potom pachatelé poškozeného zbili. Obžaloba kvalifikovala skutek jako loupež podle § 234 odst. 1 tr. zák. Soud správně uznal obviněné vinnými trestným činem krádeže podle § 247 tr. zák. Násilí, při němž bylo poškozenému ublíženo na zdraví, posoudil však mylně podle § 221 odst. 1 tr. zák. a nikoli podle § 247 odst. 2 písm. c) tr. zák. Ublížení na zdraví ve smyslu § 221 odst. 1 tr. zák. je v této kvalifikaci již zahrnuto. Naproti tomu jiný soud posoudil jako trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 tr. zák. a výtržnictví podle § 202 odst. 1 tr. zák. jednání dvou pachatelů, kteří v nočních hodinách přepadli na ulici chodce, několikrát ho udeřili pěstmi, a když upadl na zem, kopali do něho; potom se zmocnili jeho svetru a tašky s částkou 700,- Kčs. Soud nepovažoval toto jednání za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. vzhledem k obhajobě obviněných, že úmysl oloupit poškozeného pojali, až když poškozeného bili. Toto pochybení muselo být napraveno cestou stížnosti pro porušení zákona.

Trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. je dokonán užitím násilí nebo pohrůzky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se cizí věci, nevyžaduje se však, aby se pachateli podařilo tento úmysl také uskutečnit. Proto jde o dokonáný trestný čin loupeže i tehdy, když se pachateli nepodařilo zmocnit se cizí věci např. proto, že poškozený nic u sebe neměl, že pachatel byl vyrušen, ba i tehdy, když dobrovolně po užití násilí nebo pohrůzky bezprostředního násilí v uvedeném úmyslu sám od dalšího jednání upustil (srov. č. 37/1970 a 12/1957 sb. rozh. tr. a dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. [6 Tz 24/70](#) a Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Tzv. 8/78).

Pokus trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. bude proto spíše výjimečný (srov. č. 53/1976 sb. rozh. tr.). Podle zjištění obou nejvyšších soudů republik se v tomto směru vyskytují v praxi soudů některá pochybení. Např. ve třech případech bylo jednání posouzeno jako pokus loupeže podle § 8 odst. 1, § 234 odst. 1 tr. zák. jen proto, že se pachateli nepodařilo zmocnit se věci napadeného, protože napadený volal o pomoc a pachatel byl při činu vyrušen přivolanými osobami. Naproti tomu bylo kvalifikováno jako pokus loupeže jednání tří pachatelů, kteří si po společné domluvě objednali v Praze na Václavském náměstí taxík pro jízdu do odlehlé okrajové části města v úmyslu tam taxikáře oloupit, ale cestou ještě ve vnitřním městě byli kontrolováni hlídkou VB, dva z pachatelů byli předvedeni ke zjištění totožnosti a třetí od činu upustil. Nejvyšší soud ČSR v odvolacím řízení posoudil jednání obviněných jen jako přípravu loupeže podle § 7 odst. 1, § 234 odst. 1 tr. zák.

Trestný čin loupeže je dokonán i tehdy, když se pachatel dopustí násilí nebo pohrůzky bezprostředního násilí v úmyslu zmocnit se klíčků od motorového vozidla za účelem jeho přechodného užívání, i když potom upustí od zmocnění se klíčků, protože poškozený pod vlivem násilí pachatele sám svezde na žádané místo (č. 62/1978 sb. rozh. tr.).

Jinak je ovšem třeba posuzovat případy, kdy pachatel zamýšlí zmocnit se věci v hodnotě dosahující nebo převyšující částku 20 000,- Kčs, tj. má v úmyslu způsobit trestným činem loupeže značnou škodu ve smyslu § 234 odst. 2 písm. b) tr. zák., avšak tento úmysl se mu nepodaří uskutečnit, např. proto, že napadený měl u sebe menší částku, než pachatel předpokládal, pachateli se nepodařilo takovou částku napadenému odejmout apod. Tzv. kvalifikovaná skutková podstata trestného činu, tj. znaky základní skutkové podstaty i znaky okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby tvoří jeden celek. Pro dokonání takového kvalifikovaného trestného činu se proto vyžaduje, aby byly naplněny všechny tyto znaky, tedy jak znaky základní skutkové podstaty, tak i znaky podmiňující použití vyšší trestní sazby, které přistupují ke znakům základní skutkové podstaty. V uvedených případech jde tedy jen o pokus loupeže podle § 8 odst. 1, § 234 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. [11 To 17/79](#) a Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. [Tov 18/77](#)). V těchto případech se vyskytovaly v praxi soudů některé nejasnosti zejména v tom směru, že byl skutek posuzován jako dokonáný kvalifikovaný trestný čin, ačkoliv se pachateli nepodařilo naplnit všechny jeho znaky nebo naopak soud nepřihlédl k tomu, že úmysl pachatele směřoval k těžšímu následku a posoudil skutek jen podle základní skutkové podstaty.

V případech spáchání trestného činu loupeže ve skupině vzniká problém rozlišování spolupachatelství a pomoci. Soudy správně posuzují jako spolupachatele nejen ty členy skupiny, kteří naplňují svým vlastním jednáním všechny znaky skutkové podstaty trestného činu loupeže, ale i ty členy, kteří po společné dohodě, výslovně nebo konkludentní, naplňují každý jen některé ze znaků skutkové podstaty, která je pak naplněna ve svém celku jen souhrnem jednání všech pachatelů. Např. jeden pachatel uskutečňuje násilí, druhý se při tom zmocňuje věcí napadeného (č. 67/1971 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. [5 Tz 70/77](#)). Problematická, i v teorii nejasná je však taková účast některého ze společníků, která nespočívá v přímém naplňování znaků trestného činu loupeže, ale např. ve vylákání oběti na opuštěné místo, kde vlastní loupežný útok provedou jiní společníci (dělání tzv. „volavky“), v dělání tzv. „zdi“, tj. v jednání, které záleží v tom, že pachatel dává pozor opodál místa činu, aby společníci nebyli při činu vyrušeni apod. Praxe soudů, s níž nejvyšší soudy republik souhlasí a s níž se ztotožňuje i Nejvyšší soud ČSSR, posuzuje i tyto případy zpravidla jako spolupachatelství (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. [4 To 13/76](#) uveřejněné pod č. 53/1976 sb. rozh. tr.). Odchytkou od těchto názorů senát Nejvyššího soudu SSR ve věci [2 To 47/76](#) posoudil tzv. „dělání zdi“ jen jako pomoc podle § 10 odst. 1 písm. c) tr. zák.

Jestliže pachatel přistoupí k činu po uskutečnění násilí ve stadiu zmocňování se věci, tj. ve stadiu dokončování trestného činu loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák., jde o pomoc k tomuto trestnému činu podle § 10 odst. 1 písm. c), § 234 odst. 1 tr. zák. a nikoli o spolupachatelství loupeže, popř. o spolupachatelství krádeže (srov. č. 34/1968 sb. rozh. tr.).

Při výkladu znaků, které charakterizují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, zpravidla nedochází k pochybením. Správně je vykládán i znak „organizovaná skupina“ v ustanovení § 234 odst. 2 písm. a) tr. zák. (srov. v tomto směru zejména rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. [4 To 8/70](#), [11 To 35/76](#) a [11 To 38/76](#)). Zejména se správně nevyžaduje, aby šlo o soustavnou trestnou činnost a vychází se z toho, že postačí, když tímto způsobem je proveden i jediný loupežný útok. Nejvyšší soud SSR ve své podkladové zprávě i v rozhodnutí sp. zn. [2 To 14/78](#) vyžaduje, aby šlo sdružení nejméně tří trestně odpovědných osob; nestačí, jestliže některý ze tří společníků je osoba trestně neodpovědná. Nejvyšší soud ČSR tuto otázku dosud neřešil.

Loupežný útok proti majetku v socialistickém vlastnictví za okolností uvedených v § 132 odst. 3 a 4 tr. zák. se podle praxe soudů neposuzuje jen podle § 234 tr. zák., ale jako souběh trestných činů podle § 234 tr. zák. a § 132 odst. 1 písm. a), odst. 3 nebo 4 tr. zák. Jinak by došlo k zvýhodnění pachatele, který se dopustí útoku proti majetku v socialistickém vlastnictví za okolností uvedených v § 132 odst. 2 nebo 4 tr. zák. loupeží. Po předchozím kolísání praxe, kdy bylo při souběhu používáno jen ustanovení § 234 odst. 1 tr. zák., se judikatura ustálila na názoru, že takové případy je třeba

vyjádřit jako souběh trestných činů loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák. a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. a), odst. 3 nebo 4 tr. zák. (srov. č. 3/1976 sb. rozh. tr.).

Přichází také v úvahu souběh trestných činů loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák. a rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák. u toho člena organizované skupiny, který trestný čin zorganizoval (§ 10 odst. 1 písm. a/ tr. zák.).

Při posuzování zvláště nebezpečné recidivy podle § 41 tr. zák. zjistil Nejvyšší soud SSR ve třech případech pochybení v tom směru, že soud neuznal pachatele za zvláště nebezpečného recidivistu podle § 41 písm. a) tr. zák., ačkoliv byly splněny všechny formální a materiální podmínky.

2. Výklad a aplikace ustanovení § 231 tr. zák.

Objektem tohoto trestného činu je osobní svoboda ve smyslu svobody pohybu. Je chráněna svoboda každého člověka, tedy i toho, jehož svoboda pohybu je na základě zákona omezena, jestliže omezování překračuje dovolenou míru. Objektivní stránka záleží v tom, že pachatel brání jinému užívat svobodu pohybu, třeba jen na krátkou dobu, je-li bránění nesnadno překonatelné (srov. č. 29/1955 a 7/1957 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 7 Tz 44/77). Při bránění trvajícím delší dobu jde o zbavení osobní svobody ve smyslu § 232 tr. zák. V praxi se vyskytují případy bránění ve svobodě pohybu držením za ruce, svíráním kolem ramen, zamezováním volného pohybu tím, že skupina pachatelů obstoupí poškozené, výjimečně uzamčením v místnosti apod.

Právní posouzení věci je ve většině případů správné.

Omezování osobní svobody je často prostředkem, popř. počátečním stadiem jiné, závažnější trestné činnosti, zejména loupeže, znásilnění apod. V takovém případě je omezování osobní svobody již zahrnuto ve skutkové podstatě přísnějšího trestného činu i v jeho pokusu nebo přípravě a jednočinný souběh omezování osobní svobody s tímto přísnějším trestným činem je vyloučen (č. 85/1957, 44/1964 a 10/1968 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR 1 To 3/79). Jestliže pachatel dobrovolně upustil od dokonání tohoto přísnějšího trestného činu, může dosud uskutečněné jednání zakládat vzhledem k § 8 odst. 4 tr. zák. odpovědnost podle § 231 tr. zák. (č. 7/1957, 44/1964 a 33/1965 sb. rozh. tr.).

Při posuzování těchto případů dochází v praxi soudů k pochybením ve více směrech. Někdy soud nezkontroluje, zda omezování osobní svobody nebylo prostředkem, resp. počátečním stadiem jiné, závažnější trestné činnosti, zejména loupeže a znásilnění. Tak v již uvedeném případě posoudil soud jako omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák. jednání pachatelů, kteří násilím vytáhli řidiče z motorového vozidla a bránili mu v další jízdě, aniž zkontroloval, zda toto jednání nebylo jen prostředkem ke zmocnění se motorového vozidla a bránili mu v další jízdě, aniž zkontroloval, zda toto jednání nebylo jen prostředkem ke zmocnění se motorového vozidla za účelem jeho přechodného užívání. V jiném případě pachatel na odlehlém místě opětovně povalil na zem ženu a pokoušel se ji obnažit, přičemž i slovně dával najevo úmysl souložit s ní. Žena kladla odpor, snažila se utéci a pachatel čin nedokončil proto, že byl vyrušen. Skutek byl posouzen jen jako omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák., ač měl být posouzen jako pokus znásilnění podle § 8 odst. 1, § 241 odst. 1 tr. zák.

V případech, kdy pachatel upustí od dalšího jednání, se vždy náležitě nezkontroluje, zda tak učinil dobrovolně a zda tedy dosud uskutečněné jednání zakládá jen odpovědnost za trestný čin podle § 231 tr. zák. či za pokus přísnějšího trestného činu. Např. dva pachatelé v noci na odlehlém místě po dobu tří hodin zadržovali v automobilu ženu, kterou nejprve bitím a slzným plynem nutili k souloži, a když se bránila, bitím a slzným plynem ji nutili, aby se nechala osahávat a aby je sama jinak pohlavně

ukojila. Skutek byl posouzen jako omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1, 2 tr. zák. a vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., ačkoliv pachatelé neustoupili od znásilnění dobrovolně, ale pro aktivní odpor poškozené. Šlo tedy o pokus znásilnění podle § 8 odst. 1, § 241 odst. 1 tr. zák. a trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. (pokud jde o nucení k jinému jednání než k souloži).

Nejvyšší soud SSR poukazuje i na pochybení při rozlišování trestného činu omezování osobní svobody podle § 231 tr. zák. a vydírání podle § 235 tr. zák. Jestliže pachatel násilím brání jinému v užívání osobní svobody proto, aby jej nutil něco konat, opomenout nebo trpět, jde o trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. a nikoli o trestný čin omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák. Proto jednání pachatelů, kteří násilím zadržují ženu a nutí ji trpět osaháváním na různých místech těla, je trestným činem vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. Nejvyšší soud SSR zjistil, že ve třech případech bylo takové jednání mylně posouzeno jen jako omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák.

Omezování osobní svobody v úmyslu usnadnit jiný trestný čin odůvodňuje použití přísnější trestní sazby podle § 231 odst. 2 tr. zák. Nemusí dojít ani k přípravě tohoto jiného trestného činu; došlo-li alespoň k přípravě, jde o souběh omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1, 2 tr. zák. a trestného činu, který byl omezováním osobní svobody usnadněn, popř. přípravy nebo pokusu tohoto trestného činu. Jestliže však omezování osobní svobody je již zahrnuto ve znacích skutkové podstaty tohoto trestného činu a tento trestný čin je přísněji trestný, souběh je vyloučen. Jak upozorňuje Nejvyšší soud ČSR, v případě § 231 odst. 2 tr. zák. k omezování osobní svobody musí dojít před dokončením trestného činu, jenž se má usnadnit. Omezuje-li pachatel osobní svobodu jiného po dokončení jiného trestného činu v úmyslu zamezit nebo ztížit své odhalení nebo dopadení, ustanovení § 231 odst. 2 tr. zák. nelze použít. V takovém případě však může jít o vícečinný souběh omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák. a jiného, i přísnějšího trestného činu, u něhož je omezování osobní svobody prostředkem k jeho spáchání a je už jinak obsaženo v jeho znacích. V tomto smyslu bylo správně posouzeno jako omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák. v reálném souběhu s loupeží podle § 234 tr. zák. jednání pachatele, který po loupežném útoku uzamkl dvě podavačky v prodejně, aby mohl bezpečně uprchnout.

3. Výklad a aplikace ustanovení § 235 tr. zák.

Objektem trestného činu vydírání je svoboda rozhodování vůbec. Objektivní stránka spočívá v tom, že pachatel nutí jiného k tomu, aby něco konal, opomenul nebo trpěl, a to násilím, pohrůžkou násilí nebo jiné těžké újmy. Čin je dokonán násilným jednáním a nevyžaduje se aby pachatel dosáhl toho, co sledoval. Cíl pachatele musí však být adresován poškozenému a ten jej musí vnímat. Nevnímá-li poškozený, k čemu jej pachatel svým jednáním nutí, jde o pokus vydírání na nezpůsobilém předmětu útoku (č. 10/1979 sb. rozh. tr.).

V praxi se většinou vyskytují případy vynucování majetkového prospěchu nebo jednání zasahující důstojnost člověka, jako donucování muže k souloži (č. 48/1977 sb. rozh. tr.), vynucování soulože na ženě pohrůžkou násilí nikoli bezprostředního, popř. pohrůžkou jiné těžké újmy, donucování ženy, aby trpěla jiné způsoby pohlavního zneužívání než soulož. Ve všech těchto směrech byla zjištěna pochybení, i když ojedinělá.

Trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák. je speciální v poměru k trestnému činu vydírání podle § 235 tr. zák., když cíl i prostředky k jeho dosažení jsou u loupeže užší. Byly zjištěny případy vynucování majetkových výhod, které měly charakter loupežných útoků podle § 234 odst. 1 tr. zák. a byly posouzeny jen jako vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. Např. v již uvedeném případě vynucování peněžních částek pod pohrůžkou zbití soud nezkoumal, zda nešlo o pohrůžku bezprostředního zbití, a tedy o loupež podle § 234 odst. 1 tr. zák., a nikoli jen o vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., jak věc posoudil okresní soud. V jiném případě chovanec domova výchovy mládeže žádal na spoluchovanci

cigarety a přitom jej udeřil pěstí do obličeje a způsobil mu dvojnásobnou zlomeninu dolní čelistní kosti. Skutek byl posouzen jako vydírání podle § 235 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., ač ve skutečnosti šlo zřejmě o loupež podle § 234 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák.

Pachatel žádal na ženě soulož pod pohrůžkou, že jinak ji poleje kyselinou a jejího přítele přejede autem. Násilí, jímž hrozil, se mělo uskutečnit v budoucnosti, protože prostředky k němu neměl pachatel k dispozici. Byl vysloven právní názor, že jde o trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 197a tr. zák. a nikoli po pokus znásilnění. Nejvyšší soud SSR však správně uvedl, že skutek měl být posouzen jako vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. Naproti tomu v jiném případě pachatel napadl ženu, povalil ji na zem, lehl si na ni, snažil se ji svléci a vyhrožoval jí, že ji zbije, nebude-li mu po vůli; pro aktivní odpor poškozené nedošlo však k souloži. Soud kvalifikoval skutek jako vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák., ač správně šlo o pokus znásilnění podle § 8 odst. 1, § 241 odst. 1 tr. zák.

Dvě pachatelky byly uznány vinnými trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 al. 3 tr. zák. proto, že přišly do domu poškozené a žádaly vrácení půjčky 200,- Kčs. Když poškozená odmítla peníze vrátit, zbily ji a při odchodu ji v domě uzamkly. Soud nezkoumal, zda násilí bylo jen mstou za nevrácení půjčky nebo také prostředkem donucení poškozené, aby peníze vrátila. V takovém případě by šlo o vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. (souběh s trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák. není vyloučen). Nebylo uvažováno ani o posouzení uzamčení poškozené jako o omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 tr. zák.

Vydírání může být prostředkem ke spáchání jiného trestného činu. V takovém případě může jít o souběh. Nejvyšší soud ČSR uvádí případ pachatele, který v úmyslu získat peníze určené na výplatu pracovníků národního podniku zasunul za stěrač automobilu, v němž měly být peníze přivezeny z banky, výhrůžný dopis obsahující hrozbu, že posádku vozidla zastřelí, jestliže po vyzvednutí peněz v bance nezanechají vozidlo s penězi na určeném místě. Pohrůžku zesílil tvrzením, že jako rukojmí zajistil manželku a děti jednoho z členů posádky. Peněz v částce 308 623,- Kčs se mu však nepodařilo zmocnit. Skutek byl posouzen jako trestný čin vydírání podle § 235 odst. 1 tr. zák. v jednočinném souběhu s přípravou rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 7 odst. 1, § 132 odst. 1 písm. a), odst. 4 tr. zák. Je třeba souhlasit s názorem, že vydírání mělo být posouzeno jako pokus podle § 8 odst. 1, § 235 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák., když úmysl pachatele směřoval ke způsobení těžšího následku (značné škodě), k němuž však nedošlo pro okolnosti na pachateli nezávislé (srov. v tomto směru úvahy o pokusu loupeže podle § 234 odst. 1, 2 písm. b) tr. zák.).

4. Výklad a aplikace ustanovení § 238 tr. zák.

Objektem tohoto trestného činu je domovní svoboda. Je chráněn jakýkoliv oprávněný uživatel domu nebo bytu, nejen vlastník, a to proti komukoliv (č. 30/1965 sb. rozh. tr.). Uživatel domu nebo bytu je tedy chráněn i proti vlastníkově, a to i tehdy, když vlastník má vykonatelné rozhodnutí k vyklizení uživatelského bytu.

Vniknutí do neobývaného bytu, např. v důsledku oprav, nebo do prázdné novostavby nezasahuje do nič domovní svobody a nezakládá proto trestný čin podle § 238 tr. zák.

Pojmem „byt“ se rozumí nejen vlastní byt, ale i příslušenství, jako sklep a půda (č. 11/1957 sb. rozh. tr.). Soud proto správně uznal vinným trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 alinea 1 tr. zák. pachatele, který násilně vnikl do sklepa poškozeného a tam přespál. „Domem“ se rozumí i ohrazená přilehlá zahrada a ohrazený dvůr včetně objektů, které se zde nacházejí, např. dřevník (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Tzv 32/71), jakož i ohrazené přilehlé hospodářské prostory a budovy, např. humno (rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 3 Tz 45/70). Domem se rozumí i rekreační chata (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Tz 17/71). Někdy se

v právních větech rozsudků nerozlišuje, zda jde o dům nebo o byt jiného.

Některé nedostatky se vyskytly při výkladu pojmu dům nebo byt „jiného“. Domem „jiného“ ve vztahu k jednomu z vlastníků nebo uživatelů není společný nerozdělený dvůr (č. 32/1974 sb. rozh. tr.). Někdy zůstává neobjasněno, zda jde o byt „jiného“, když se činu dopustí býv. manžel nebo druh uživatelky bytu; nezkoumá se zejména, zda společné užívací právo manžela nebo druha k bytu zaniklo podle § 181 obč. zák. (srov. č. 51/1973 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 4 Tz 68/77). Skutečnost, že pachatel je v bytě přihlášen k pobytu, není rozhodná (č. 64/1952 sb. rozh. tr.).

V některých případech se vyskytly nedostatky i v tom směru, že soudy náležitě nerozlišovaly jednotlivé alternativy jednání uvedené v § 238 odst. 1 tr. zák., popř. uznaly na tento trestný čin, ačkoliv nebylo prokázáno naplnění všech znaků některé z alternativ objektivní stránky.

První alinea § 238 odst. 1 tr. zák. vyžaduje, aby pachatel vnikl do domu nebo bytu jiného za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí. Násilí může směřovat proti osobě i proti věci (rozbití nebo vypáčení dveří, oken apod.); v tomto posledním případě násilí na věci nemusí být prostředkem nátlaku na vůli poškozeného. Pouhé překonávání určité překážky, např. přelézání plotu, vstoupení okénkem apod., není násilím (č. 11/1957 sb. rozh. tr.). Násilné vloupání do obývaného bytu nebo budovy nebo do užívané chaty za účelem přespání je porušováním domovní svobody podle § 238 odst. 1 alinea 1 tr. zák. (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 13 Tz 17/71; jinak rozhodnutí téhož soudu sp. zn. 5 Tz 66/71, které kvalifikuje takové jednání jako neoprávněné užívání cizí věci podle § 249 odst. 1 tr. zák.). Neoprávněné vniknutí do domu, bytu nebo chaty za účelem přespání bez použití násilí však není ani trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr. zák. ani neoprávněným užíváním cizí věci podle § 249 odst. 1 tr. zák., ale podle okolností může jít o přestupek podle § 19 zák. č. 60/1961 Sb., popř. přečin podle § 9 odst. 1 písm. a) zák. č. 150/1969 Sb.

Proto, jak uvádí Nejvyšší soud SSR, byla nesprávně uznána vinnou trestným činem porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 alinea 2 tr. zák. pachatelka, která v silně opilém stavu vlezla okénkem do koupelny domu poškozené a tam usnula. V jiném případě pachatel zničil dveře do bytu poškozeného a byl uznán vinným pokusem trestného činu porušování domovní svobody podle § 8 odst. 1, § 238 odst. 1 alinea 1 tr. zák. Soud nechal bez povšimnutí jeho obhajobu, že tak učinil ze msty a neměl v úmyslu vniknout do bytu. Stejně vyzněla i výpověď poškozeného. V případě první aliney § 238 odst. 1 tr. zák. je násilí, popř. pohrůžka bezprostředního násilí prostředkem vniknutí do domu nebo do bytu jiného. Nemá-li pachatel v úmyslu vniknout do domu nebo do bytu, nemůže jít o trestný čin porušování domovní svobody podle § 238 tr. zák.

V případě § 238 odst. 1 alinea 2 tr. zák. lze považovat za násilí i svémocné vyklizení bytového zařízení, spálení věci v domě nebo v bytě se nacházejících apod. (č. 61/1968 sb. rozh. tr. a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 1 Tz 15/71). Nestačí však pouhé odnětí věci z dispozice (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 11 Tz 71/72), které není útokem proti domovní svobodě, ale i proti majetku.

Časté jsou případy oprávněného vniknutí do domu nebo bytu jiného, kde se potom pachatel dopustí násilí v důsledku hádky s uživatelem domu nebo bytu apod. V takových případech se někdy nezkoumá znak, zda pachatel v domě nebo v bytě „neoprávněně setrval“, tj. zda poškozený projevil výslovně nebo konkludentně vůli, aby pachatel dům nebo byt opustil.

Porušování domovní svobody je často prostředkem jiného trestného činu, zejména krádeže spáchané násilným vloupáním do domu nebo bytu jiného. V takových případech přichází v úvahu souběh trestného činu krádeže podle § 247 tr. zák. a porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 alinea 1, popř. 2 tr. zák. (č. 15/1974 sb. rozh. tr.). Souběh je vyloučen jen v případě tzv. faktické

konzumpce. Nejvyšší soud ČSR uvádí, že v tomto směru se vyskytuje v praxi nejvíce nedostatků, když cit. stanovisko se v praxi soudů ještě dostatečně nevžilo.

Více nedostatků zjistil Nejvyšší soud SSR i při aplikaci znaku „se zbraní“, který podmiňuje použití vyšší trestní sazby podle § 238 odst. 2 písm. a) tr. zák. (k výkladu tohoto znaku srov. č. 33/1978 sb. rozh. tr.), a to jednak v tom směru, že toto ustanovení nebylo použito, ačkoliv pachatel použil zbraň proti osobě, jednak v tom směru, že toto ustanovení bylo použito, ačkoliv pachatel užil předmět, který by jinak bylo možno kvalifikovat jako zbraň ve smyslu § 89 odst. 5 tr. zák., jen jako nástroj proti věci (na vypáčení dveří, rozbití oken apod.), ale nepoužil jej ani neměl v úmyslu jej použít proti osobě.

Trestný čin je spáchán „nejméně se dvěma osobami“ nejen když jde o spolupachatele, ale i když někteří z pachatelů jsou jen účastníci (č. 53/1976 sb. rozh. tr.). Při výkladu tohoto znaku nebyla pochybení zjištěna.

III.

Rozhodování o trestech a ochranných opatřeních

Správným a zákonu odpovídajícím ukládáním trestů a ochranných opatření soudy významně přispívají k ochraně práv a svobod občanů dotčených zkoumanými trestnými činy.

Skladba jednotlivých druhů trestů ukládaných za tyto trestné činy je ovlivněna především trestními sankcemi stanovenými zákonem a dále povahou jednotlivých trestných činů a strukturou pachatelů (podíl recidivistů, mladistvých a osob cikánského původu). Jediným trestem za trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 tr. zák. je trest odnětí svobody s dolní hranicí trestní sazby tři roky, takže jiný druh trestu jako trest samostatný nelze uložit. Podmíněné odsouzení přichází v úvahu jen v případě mladistvých a u dospělých pachatelů jen za mimořádných podmínek uvedených v ustanovení § 40 tr. zák. Za tento trestný čin proto už zákon zpravidla připouští uložení jen nepodmíněného trestu odnětí svobody. U ostatních zkoumaných trestných činů je skladba druhů trestů ovlivněna tím, že zatímco trestní sankce v ustanoveních § 231 odst. 1 a § 238 odst. 1 tr. zák. připouštějí uložení též trestu nápravného opatření, u trestného činu vydírání podle § 235 tr. zák. je uložení tohoto druhu trestu zákonem vyloučeno.

Z hlediska podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody se daleko nejpřísněji postihuje trestný čin loupeže (kolem 90 %), potom vydírání (zhruba 50 %), omezování osobní svobody (zhruba 40 %) a nejmírněji porušování domovní svobody (zhruba 35 % nepodmíněných trestů odnětí svobody). To odpovídá i obecně závažnosti a struktuře pachatelů jednotlivých druhů zkoumané trestné činnosti.

Ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody za trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák. osciluje kolem hranice 90 %. Výkyvy v jednotlivých letech jsou ovlivněny zejména podílem mladistvých pachatelů na této trestné činnosti a podílem podmíněných trestů jim ukládaných. Tak Nejvyšší soud ČSR uvádí, že v r. 1975 bylo v ČSR odsouzeno za tento trestný čin 77 mladistvých a podmíněný trest odnětí svobody jim byl uložen v 30,5 % případů, v r. 1978 však bylo odsouzeno již 114 mladistvých a 43 % z nich byl uložen podmíněný trest odnětí svobody.

Podíl nepodmíněných trestů za trestný čin loupeže podle § 234 tr. zák. je v SSR dlouhodobě vyšší než v ČSR. Odpovídá to jednak relativně většímu výskytu této trestné činnosti v SSR, jednak struktuře pachatelů, když všem osobám, které byly soudem označeny jako recidivisté, byly v SSR uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody (100 %) a osobám cikánského původu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v 98,7 % případů. Podíl těchto osob na loupežích je v SSR vyšší než v ČSR. V SSR je však přísnější i postih mladistvých pachatelů loupeže, neboť na rozdíl od ČSR se výrazně

neodlišuje od postihu dospělých osob (mladistvým byly v r. 1978 v SSR uloženy v 85 % případů nepodmíněné tresty odnětí svobody). Do jisté míry je tento rozdílný postih mladistvých ovlivněn tím, že v SSR je více mladistvých pachatelů cikánského původu, kteří před spácháním činu nevedli řádný život.

Podle výsledků spisového průzkumu postih pachatelů trestného činu loupeže zpravidla odpovídá zákonu a potřebám společnosti. Nejvyšší soudy republik neuvádějí žádný případ nedůvodného uložení podmíněného trestu odnětí svobody za tento trestný čin.

V rozhodování krajských soudů jako soudů prvního stupně nebyly zjištěny žádné nedostatky ani pokud jde o výměru trestu v rámci trestní sazby, plné využívání trestních sazeb a náležitou individualizaci a diferenciaci trestů ukládaných jednotlivým spoluobžalovaným ve skupinových trestních věcech.

Ve věcech, o nichž rozhodují v prvním stupni okresní soudy, byly však v tomto směru zjištěny určité nedostatky, které spočívají zejména v tom, že soud neuložil trest v rámci trestní sazby ve výměře odpovídající správnému zhodnocení všech zjištěných a v tomto směru významných okolností. V důsledku toho nebyly tresty vždy náležitě individualizovány. Společnou příčinou těchto nedostatků je neúplné nebo jednostranné hodnocení okolností určujících stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, přeceňování některých z nich a opomíjení dalších důležitých okolností. Někdy se např. příliš zdůrazňují některé kladné rysy osoby pachatele, zejména dobrá pracovní morálka, a nehodnotí se náležitě další důležité skutečnosti (např. několikanásobná recidiva a agresivní sklony pachatele), které ukazují, že posuzovaný kladný rys osobnosti není z hlediska možné recidivy rozhodující a v podstatě nesnižuje nebezpečnost osoby pachatele pro chráněné společenské zájmy. V důsledku přeceňování takových jednotlivých a izolovaně hodnocených okolností jsou potom někdy ukládány tresty, které neodpovídají potřebě náležité individualizace trestů a nejsou schopny zcela splnit požadavek účinné ochrany společnosti před touto závažnou trestnou činností (§ 23 odst. 1, § 31 odst. 1 tr. zák.).

Např. pachatel ve spolupachatelství s dalším mladistvým pachatelem v rozpětí 39 dnů spáchal 5 loupeží zvláště závažným způsobem. Oba pachatelé ve večerních a nočních hodinách sledovali osamělé starší a podnapilé chodce, údery pěstmi zezadu do hlavy je srazili k zemi, popř. se vydávali za příslušníky VB, odvedli je na opuštěné místo a tam je fyzicky napadli a oloupili. Ve všech případech poškození ztratili vědomí a utrpěli újmu na zdraví. Okresní soud uložil pachateli trest odnětí svobody v trvání 6 roků, který odvolací soud zmírnil na 4 roky s odůvodněním, že jde o osobu blízkou věku mladistvých (19 let), psychopatickou, trpící epilepsií. Znalci však uvedli, že nemoc obviněného neměla vliv na spáchání trestných činů. Uvedené okolnosti kromě toho nemohly vyvážit negativní hodnocení pachatele, který nepracoval a živil se trestnou činností, svedl k trestné činnosti mladistvého a trestné činy spáchal velmi surovým způsobem. Trestná činnost vyvolala v místě psychózu strachu a znepokojení.

V jiném případě byl pachateli loupeže, kterou spáchal ve společnosti mladistvého spolupachatele, uložen trest odnětí svobody v trvání tři a půl roku, tedy při dolní hranici trestní sazby. Loupež byla spáchána tak, že pachatelé odvezli poškozeného na odlehlé místo, kde jej surovým způsobem zbili, a když poškozený ležel bezvládně na zemi, oloupili jej o náramkové hodinky a pouzdro, o němž se domnívali, že obsahuje peníze. Pachatel byl od r. 1969 třikrát trestán za majetkovou trestnou činnost a odpykal dosud celkem čtyři roky odnětí svobody.

Také v několika dalších závažných případech loupeže (způsobem provedení spočívajícím v násilí značné intenzity a zmocněním se poměrně velkých peněžitých částek) spáchaných několikanásobnými recidivisty majetkové a násilné trestné činnosti byly uloženy tresty odnětí svobody nepřekračující dolní polovinu trestní sazby a mnohdy při její dolní hranici. Soudy v těchto

případech zpravidla sice správně zjistily a uvedly všechny potřebné okolnosti, avšak zjištěným okolnostem nedaly výraz uložením přiměřeného trestu v rámci zákonné trestní sazby. Někdy jednostranně vyzdvihly některou kladnou vlastnost pachatele, zejména dobrou pracovní morálku.

Také postih ostatních zkoumaných trestných činů proti svobodě je ve většině případů v souladu se zákonem a plní svoji společenskou funkci přiměřeně chránit příslušné společenské a individuální zájmy. Zjištěné nedostatky jsou stejného druhu jako při postihu trestného činu loupeže. Navíc byly zjištěny některé případy nedůvodného uložení podmíněného trestu odnětí svobody zejména za trestný čin porušování domovní svobody, když soud náležitě nezhodnotil obecnou recidivu pachatele již vícekrát trestaného. Např. pachatel v podnapilém stavu neoprávněně vnikl do bytu, ušlí poškozeného pěstí do obličeje, vytáhl pistoli a tou jej ohrožoval. Byl mu uložen podmíněný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku na zkušební dobu 18 měsíců. Soud nevzal náležitě v úvahu zejména způsob provedení činu a skutečnost, že pachatel byl již dvakrát trestán, naposledy za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, a že trestný čin spáchal krátce po propuštění z předchozího trestu odnětí svobody.

Významným kriminogenním faktorem zkoumané trestné činnosti je alkoholismus. Tomu však neodpovídá relativně malý počet uložených ochranných protialkoholních léčení. Takové léčení může být důležitým prostředkem individuální prevence. Ochranné protialkoholní léčení nebylo uloženo ani v případech, kde byly zcela jasně splněny potřebné zákonné podmínky a kde bylo takové léčení dokonce doporučeno znalci z oboru psychiatrie.

Např. okresní soud neuložil ochranné protialkoholní léčení pachateli, který spáchal trestné činy porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1 tr. zák. a ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák. v opilosti (vypil 6 piv a asi 1 litr borovičky). Podle lékařské zprávy jde u něho o alkoholismus ve III. vývojové fázi a podle zprávy o pověsti požívá delší dobu nadměrně alkoholické nápoje a v opilosti je velmi agresivní.

V jiném případě nebylo uloženo ochranné protialkoholní léčení pachateli, který spáchal loupež v podnapilém stavu. Pachatel nadměrně požívá alkoholické nápoje (denní dávka činí 20 piv) a léčení doporučili i znalci psychiatrie.

Obdobné nedostatky byly zjištěny i v řadě dalších případů. Soudy někdy odůvodňují neuložení ochranného protialkoholního léčení nedostatečnou kapacitou léčebných zařízení. Nejvyšší soud ČSR však právem poukazuje na to, že ochranné léčení ústavní může být u tohoto druhu trestné činnosti vzhledem ke skladbě ukládaných trestů ve většině případů vykonáno již během výkonu trestu odnětí svobody. Kromě toho se v méně závažných případech alkoholismu nevyužívá ani možnosti ukládat pachateli ambulantní ochranné protialkoholní léčení. Je žádoucí, aby se praxe soudů v tomto směru dále výrazněji zlepšila. Příznivější je stav při ukládání ochranného dohledu podle zákona č. 44/1973 Sb. Zde byly jen výjimečně zjištěny případy, v nichž nebylo toto ochranné opatření uloženo, ačkoliv byly splněny podmínky § 4 odst. 2 cit. zák. Stále trvajícím nedostatkem v obou národních republikách je podle zjištění nejvyšších soudů nedostatečné využívání fakultativních povinností a omezení podle § 2 odst. 2 zákona o ochranném dohledu. Neukládá se zejména omezení týkající se požívání alkoholických nápojů.

IV.

Adhezní řízení

Ani v adhezním řízení nebyly u zkoumaného druhu trestné činnosti až na výjimky zjištěny závažnější nedostatky.

Již v přípravném řízení jsou zpravidla respektována práva poškozených, zejména jsou poškození náležitě poučeni o svých právech a je jim poskytnuta možnost, aby uplatnili nárok na náhradu škody způsobené trestným činem (§ 46 tr. ř.). V případech loupeže jsou uloupené věci poměrně často, pokud jsou ještě dosažitelné, pachateli odňaty a vráceny poškozenému. Je žádoucí, aby orgány přípravného řízení podle potřeby poučily poškozeného důkladněji zejména též v tom směru, že musí uvést i výši požadované náhrady a doložit svůj nárok potřebnými doklady (např. lékařským potvrzením o bodovém hodnocení bolestného, při ztrátě výdělku v důsledku ublížení na zdraví potvrzením o rozdílu mezi výší výdělku a nemocenskými dávkami apod.). V důsledku nedostatečného poučení poškozeného někdy soud nemůže rozhodnout o nároku poškozeného na náhradu škody. Jsou-li takové doklady pro rozhodnutí potřebné, měl by i soud poškozeného v tomto směru poučit, a to již ve vyznění o hlavním líčení.

V některých věcech bylo zjištěno, že v řízení před soudem předseda senátu nedal poškozenému možnost přednést návrh, aby obžalovanému byla uložena povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem, popř. nepřčetl takový návrh ze spisu, byl-li poškozený nepřítomen (§ 206 odst. 2 tr. ř.). V případech, kdy bylo trestným činem poškozenému ublíženo na zdraví a poškozený byl léčen, soudy i orgány přípravného řízení opomíjejí vyznění příslušný Okresní ústav národního zdraví, který může uplatnit vůči pachateli regresní nárok za poskytnuté zdravotnické služby podle zák. č. 33/1965 Sb.

V některých případech soudy vůbec nerozhodly o nároku na náhradu škody, ačkoliv jej poškozený včas a řádně uplatnil.

Tyto nedostatky ve věcech, v nichž se vyskytly, snižují výchovný účinek řízení.

Závěry

Trestná činnost proti svobodě, jejíž nejfrekventovanější projevy byly předmětem průzkumu, z kvantitativního hlediska sice představuje jen zlomek kriminality, ale bezprostředně se dotýká základních zájmů občanů a její formy jsou někdy velmi závažné (např. ozbrojená přepadení občanů, jimiž byla někdy způsobena i smrt). I když jsou takové případy v podstatě výjimečné, zpravidla vzbuzují značnou pozornost veřejnosti. Proto i pro aktuálnost problematiky ochrany občanských práv a svobod plní soudy při rozhodování o těchto trestných činech důležitou společenskou úlohu.

Výsledky průzkumu ukazují, že soudy plní tuto úlohu v podstatě úspěšně a že svým rozhodováním poskytují dotčeným společenským a individuálním zájmům zpravidla přiměřenou ochranu. Přesto účinnost této ochrany je někdy snižována některými nedostatky v řízení a rozhodování, i když to jsou nedostatky podle výsledku průzkumu méně časté než v ostatních agendách a vyskytují se spíše výjimečně a ojediněle.

Skutkový stav potřebný pro rozhodnutí o vině a trestu, popř. i o ochranném opatření a náhradě škody je zpravidla náležitě zjištěn. Pozitivním faktorem v tomto směru je skutečnost, že o většině zkoumaných trestných činů se koná vyšetřování, které připraví, až na ojedinělé výjimky, spolehlivý podklad pro rozhodnutí soudu.

Také při právním posouzení věci, zejména u trestného činu loupeže podle § 234 tr. zák., jsou zjištěná pochybení v podstatě ojedinělá a ve většině případů soudy rozhodují správně. Závažnější neřešené právní otázky se nevyskytují; nejednotnost v rozhodování nejvyšších soudů republik se neprojevila.

Určité nedostatky byly zjištěny při ukládání trestů zejména v tom směru, že některé tresty nejsou náležitě individualizovány a výměra trestu v rámci trestní sazby neodpovídá správnému a všestrannému zhodnocení všech rozhodujících kritérií v jejich vzájemné souvislosti. Také u těchto

trestných činů se někdy vyskytuje pochybení spočívající v tom, že soud sice zjistí všechny potřebné skutečnosti, ale hodnotí jen některou, izolovanou okolnost, která však vzhledem k ostatním okolnostem sama o sobě nemůže mít rozhodující význam pro správné zjištění stupně nebezpečnosti činu pro společnost. U trestných činů porušování domovní svobody byly zjištěny i ojedinělé případy nedůvodného uložení podmíněného trestu odnětí svobody. Příčinou bylo zejména podcenění obecné recidivy pachatele.

Nejčastější jsou nedostatky při využívání ochranného protialkoholního léčení, ačkoliv alkoholismus často vyvolává u pachatele jeho agresivitu nebo ji umocňuje a je tak jednou z hlavních příčin této trestné činnosti. Podceňuje se individuálně preventivní význam tohoto ochranného opatření, neboť soudy stále nedůvěřují jeho účinnosti.

Podstatně příznivější je situace při ukládání ochranného dohledu. I u těchto trestných činů se však vyskytuje obecný nedostatek spočívající v nedostatečném využívání ustanovení § 2 odst. 2 zák. č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu.

V adhezním řízení nebyly zjištěny závažnější nedostatky.